

Αποστόλης Αγγελόπουλος

Ψυχολόγος – Ψυχοθεραπευτής – Ομαδικός Αναλυτής

Αιγινήτου 2 & Απ. Παύλου, Θησείο, 11851 Αθήνα

Τηλέφωνο: ++3 210 3422073, **e-mail:** angelopoulos.a@gmail.com

Site: www.apostolisangelopoulos.gr

Ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις: αντιμετωπίζοντας τα ψυχικά προβλήματα στην κοινότητα

Μεσολόγγι, 23/2/2008.

Τι είναι οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις

Ο όρος "ψυχοκοινωνική παρέμβαση" συναντάται όλο και συχνότερα σε διάφορους τομείς της κοινωνικής πολιτικής. Αντλούν την ύπαρξή τους κυρίως από την αυξανόμενη ανάγκη των σύγχρονων κοινωνιών να αυξήσουν την προσαρμοστικότητα των πληθυσμών τους στις γρήγορα μεταβαλλόμενες συνθήκες ζωής. Όταν μιλάμε λοιπόν για ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις, εννοούμε την παρέμβαση ψ-ειδικών (συνήθως ψυχολόγων, ψυχιάτρων, κοινωνικών λειτουργών, αλλά και κοινωνιολόγων, ιατρών κ.α.) που απευθύνονται σε διάφορες ομάδες και κοινότητες, εστιάζοντας στην αντιμετώπιση κάποιου διαπιστωμένου κοινωνικού προβλήματος. Γενικά μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι πρόκειται για την **ψυχολογική προσέγγιση των κοινωνικών προβλημάτων**.

Η επιλογή αυτής της προσέγγισης σχετίζεται με το γεγονός ότι τα κοινωνικά προβλήματα έχουν αντίκτυπο στα συναισθήματα, τη συμπεριφορά και τις σκέψεις των ανθρώπων. Σχετίζεται επίσης με την ιδιότητα των ψυχικών προβλημάτων να εκφράζουν τη δυναμική κατάσταση των σχέσεων μέσα σε μια ομάδα ή κοινότητα. Η θεραπεία τους αποτελεί ατομική επιλογή και ευθύνη, αλλά η αντιμετώπισή τους από την ευρύτερη κοινότητα μπορεί να βελτιώσει τις θεραπείες και να λειτουργήσει θετικά στην πρόληψή τους. Γι' αυτό και οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις προσανατολίζονται στην **αντιμετώπιση των ψυχικών προβλημάτων στην κοινότητα**.

Βασικές προϋποθέσεις

1. Η διαπίστωση κάποιου προβλήματος από μια ομάδα ανθρώπων ή κοινότητα.

Όταν μια ομάδα ανθρώπων ή κοινότητα συσχετίσει κάποιο κοινωνικό σύμπτωμα ή πρόβλημα με τις ψυχολογικές του ιδιότητες ή κάποιο ψυχικό πρόβλημα με κάποιες από τις κοινωνικές του συνιστώσες, τότε έχουμε μία ικανή συνθήκη για την συνεργασία ψ-ειδικών.

α) Με το να διαπιστώνουμε ένα πρόβλημα δεν σημαίνει ότι συνειδητοποιούμε τις διαστάσεις και τις ιδιαιτερότητές του. Οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις συνήθως τεκμηριώνονται πάνω σε μία **"επιδημιολογική πυραμίδα"** αναγκών που προκύπτουν από το πρόβλημα ή το σύμπτωμα μιας ομάδας ή κοινότητας. Συνήθως παραγνωρίζονται οι βασικές (πυρηνικές) ανάγκες του όλου πληθυσμού της κοινότητας σε σχέση το σύμπτωμα για χάρη των οξύτερων ειδικών αναγκών ενός πολύ μικρότερου κομματιού της (γι' αυτό και οι πιο πολλές παρεμβάσεις προσανατολίζονται στην επίλυση προβλημάτων κι όχι στην πρόληψή τους). Γι' αυτό και απαιτείται οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις να έχουν και **εκπαιδευτικό περιεχόμενο**.

β) Η αναζήτηση λύσης μέσω των ειδικών από μια ομάδα ή κοινότητα χρειάζεται να συνοδεύεται από μια ενεργητική στάση συμμετοχής των μελών της. Η παθητικότητα των μελών μιας κοινότητας δημιουργεί μια κουλτούρα άρνησης και διαίωνισης των προβλημάτων. Γι' αυτό το εκπαιδευτικό περιεχόμενο των ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων οφείλει να αναδεικνύει την **ενεργητική μάθηση από την εμπειρία** της ίδιας της ομάδας.

2. Η δημιουργία ενός πλαισίου αναφοράς

Η επεξεργασία των παραπάνω δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο αναπτύσσοντας τις σχέσεις μεταξύ των μελών της ομάδας. Χρειάζεται δηλαδή η ανάπτυξη της συνείδησης μεταξύ των μελών

των φορέων και των ειδικών ότι **από κοινού δραστηριοποιούνται** για στόχους που τους ενώνουν.

Για να επιτευχθεί αυτό χρειάζεται η ανάδειξη κάποιας δομής (νέας ή ήδη υπάρχουσας) στα πλαίσια της οποίας θα μπορούν τα μέλη να εκπαιδευτούν και να επικοινωνήσουν για τα κοινά τους θέματα με σαφήνεια και χωρίς φόβο. Η δομή εξασφαλίζει και στους ειδικούς τη δυνατότητα να αναλαμβάνουν την επιστημονική, ηθική και πολιτική ευθύνη των δραστηριοτήτων τους και να εμπνέουν εμπιστοσύνη.

α) Το πλαίσιο αναφοράς εξασφαλίζει τη συνέχεια των παρεμβάσεων ανεξάρτητα από τυχόν αλλαγές προσώπων και την αναγνωρισιμότητα τους στην ευρύτερη κοινότητα.

β) Δίνει στα μέλη της ομάδας την αίσθηση του ανήκειν, διευκολύνει την συνεργασία και την μάθηση μέσα από τις αλληλεπιδράσεις. Κυρίως διευκολύνει την επεξεργασία των **αντιστάσεων** των μερών αλλά και της κοινότητας ως όλου στην αλλαγή.

Οι αντιστάσεις:

- είναι παγιωμένα πρότυπα συμπεριφοράς προσώπων και ομάδων, αλλά και της κοινότητας ως όλου τα οποία δρουν ανασταλτικά ως προς την δυναμική της ανάπτυξης,
- αποτελούν τρόπους διαχείρισης του άγχους και γι' αυτό είναι αναγκαίο να είναι σεβαστές,
- είναι ασυνείδητες και γι' αυτό δεν μπορεί κανείς να τις ελέγξει, αν δεν αναδειχτούν με σαφή και δεοντολογικό τρόπο.

3. Η ρεαλιστική διαμόρφωση των σκοπών και των στόχων των παρεμβάσεων

Η διαμόρφωση των σκοπών μιας παρέμβασης ακολουθεί την πορεία της συνειδητοποίησης του προβλήματος. Οι πρώτες εκτιμήσεις είναι συνήθως γενικευμένες και χωρίς σαφή γνώση των ιδιαιτεροτήτων των προβλημάτων. Αντλούνται ως απαντήσεις σε συναισθήματα που σχετίζονται με την αγανάκτηση και τον θυμό που μας δημιουργούν τα προβλήματα. Γι αυτό και η τάση μας είναι να έχουμε γενικούς σκοπούς (ιδανικούς ή άρνησης της πραγματικότητας) και να θέτουμε στόχους σχετικούς με τη λήψη ακραίων (και άρα αναποτελεσματικών) αποφάσεων. Η διάκριση ανάμεσα στους μεν και στους δε είναι ασαφής και γίνεται με δυσκολία.

Όσο η ομάδα ή η κοινότητα μαθαίνει για τη φύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει και μαθαίνει και για τις δυνατότητές της, τόσο οι σκοποί γίνονται πιο ρεαλιστικοί. Ανάλογα οι στόχοι των παρεμβάσεων ορίζονται έτσι που να διευκολύνουν τις διαδικασίες. Η ομάδα συνειδητοποιεί τη διάκριση των σκοπών και των στόχων της παρέμβασης. **Με άλλα λόγια τείνει να πάρει την ευθύνη του σχεδιασμού, της υλοποίησης και της αξιολόγησης της παρέμβασης.**

4. Η δυνατότητα συνεχούς αξιόπιστης και ειλικρινούς αξιολόγησης

Η πολυπλοκότητα και η δυσκολία των φαινομένων που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις απαιτούν συχνό επαναπροσδιορισμό των επιμέρους παρεμβάσεων και συνεχή εκτίμηση της πορείας τους. Είναι πολύ σημαντική η αξιολόγηση των συμμετεχόντων. Είναι όμως πολύ σημαντική και η δυνατότητα να αναγνωρίζουμε τις δυσκολίες ή ακόμη και τα λάθη μας, έτσι ώστε να σχεδιάζουμε με μεγαλύτερη μεθοδικότητα και αξιοπιστία παρεμβάσεις για το μέλλον.

α) Η ειλικρινής αξιολόγηση εμποδίζεται συνήθως από το λεγόμενο **κόστος** (πολιτικό, ναρκισσιστικό κ.α.), αλλά όσοι ασχολούνται με τις ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις θα πρέπει να γνωρίζουν ότι είναι αναπόφευκτο να έρθουν αντιμέτωποι με την κριτική (ακόμη και με την κακοπροαίρετη). Οι πιέσεις που ασκούνται – συνήθως από την ευρύτερη κοινότητα, αλλά και από τους φορείς χρηματοδότησης – εντείνουν αυτό το φαινόμενο.

β) Η αξιόπιστη αξιολόγηση εμποδίζεται από την κακή οργάνωση, την υποτίμηση της έρευνας, αλλά κυρίως από την έλλειψη **υπομονής, επιμονής και μεθοδικότητας** στην υλοποίηση των

παρεμβάσεων. Συχνά οι παρεμβάσεις δεν λειτουργούν τόσο ικανοποιητικά, ώστε να μπορούν να συλλέγονται στοιχεία ικανά για εκτίμηση.

Η κοινωνική σημασία τους

Τα παραπάνω, εκτός από δοκιμασμένες ως προς την αποτελεσματικότητά τους αρχές, αποτελούν και τη βάση για την αντιμετώπιση σύγχρονων ανθρώπινων δυσκολιών στην κοινότητα. Αν ο πολιτισμός που δημιουργούμε ως κοινωνία παράγει - εκτός από τα επιτεύγματά του - και πολύ δυστυχία, τότε οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις μπορούν να αποτελούν μια πολιτιστική δραστηριότητα για τον εξανθρωπισμό της κοινωνικής ζωής. Αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να είναι σημεία αναφοράς στην **παιδεία** και στην συνολικά την **πορεία ζωής** κάθε εμπλεκόμενου μέλους τους.

www.apostolisangelopoulos.gr